

Uit d'oude doos: ontsluiting en boring A 1 bij kasteel Alde Biesen, 1972

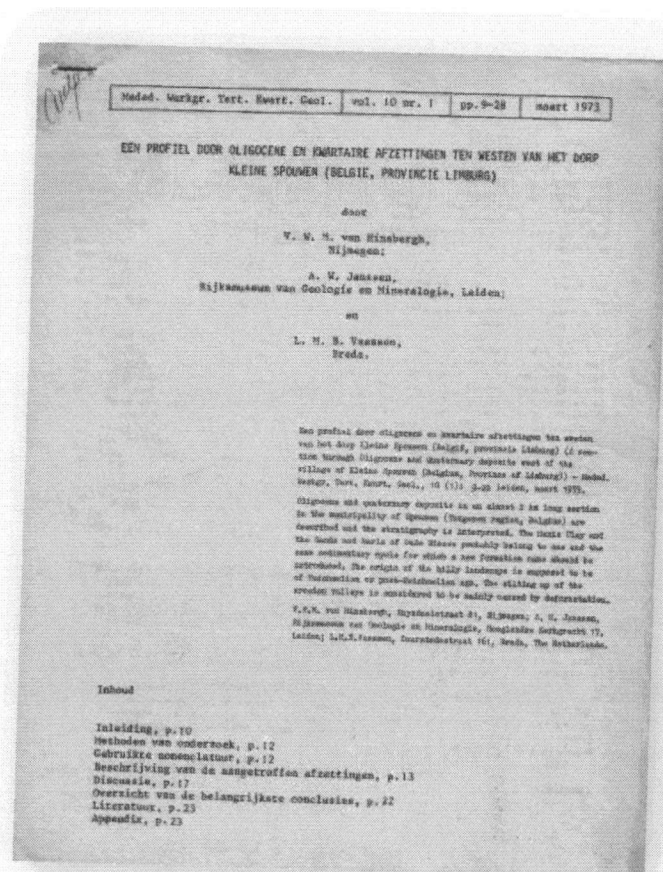
Arie W. Janssen*

Het verzoek van onze webmasters, een paar weken geleden, om foto's van vroegere Miste-acties in te zenden, bracht mij ertoe om enkele foto-albums uit 'de goede oude tijd' eens door te lopen. Dat ging toen nog met 6 x 9 afdrukjes, die werden ingeplakt, niks digitaal of computer. Hierbij reproduceer ik er een paar, om te proberen de sfeer en het fanatisme van 'toen' duidelijk te maken. Helaas, heb ik destijds, bij het inplakken van de foto's niet duidelijk vermeld wanneer de opname's gemaakt zijn, maar de situatie van de eerste foto herinner ik me nog zo goed, dat ik een en ander in mijn oude veldboek en met behulp van de publicatie heb kunnen terugvinden. Want gepubliceerd werd het, vanzelfsprekend!

Alle foto's dateren uit de periode zeventiger jaren, dat de WTKG zeer actief was in de omgeving van Tongeren. Anders dan de tegenwoordige veldwerktochten van de Werkgroep was toen niet (altijd) het hoofddoel om zo veel en zo mooi mogelijk fossielmateriaal te verzamelen, maar om volgens de oorspronkelijke doelstellingen van de vereniging 'een positieve bijdrage te leveren tot de kennis van de Tertiaire en Kwartaire afzettingen'.

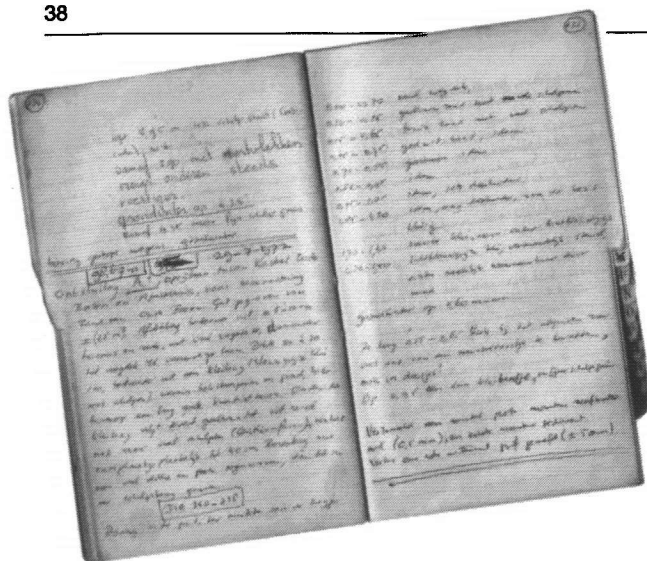
Aanvankelijk (begin zestiger jaren) richtte het onderzoek zich hoofdzakelijk op de omgeving van Winterswijk, maar al snel werden de daar toegepaste technieken te gecompliceerd en werd het eenvoudige handboorwerk overgenomen met meer geavanceerde middelen, die niet of nauwelijks meer door simpele werkgroepleden te hanteren waren. Het onderzoek aldaar werd een zorg voor het toenmalige Rijksmuseum van Geologie en Mineralogie, onder de voortdurende en bezielende leiding van Maarten van den Bosch, die daar overigens tot de dag van vandaag mee bezig is. Het was derhalve nodig, om een ander onderzoeksgebied te vinden, en de omgeving van Tongeren leende zich daarvoor uitstekend. Weliswaar kwamen we daarmee op het gebied van Belgische collega's, met name de Belgische Geologische Dienst. Die waren op dat moment niet erg geïnteresseerd in zulk gedetailleerd veldwerk, maar wilden wel graag de resultaten van ons werk in hun archieven opnemen. Wat ook is gebeurd, spreekt vanzelf.

Dat Tongerse veldwerk heeft zich over enkele jaren uitgestrekt. We begonnen het onderzoek in de omgeving van het dorpje Kleine Spouwen, een bekende naam voor diegenen die zich wel eens in de Belgische oligocene fauna's hebben verdiept. We kenden daar ettelijke ontsluitingen (Alde Biesen, Koestraat, Keistraat, Nachtegaalstraat, groeve Francart, enzovoort), maar het onderling verband was minder duidelijk. Om dat uit te vinden, was een groot aantal handboringen nodig. De Werkgroep had indertijd (en wellicht

nog steeds ??) de beschikking over een Edelmanboor, met verschillende boorkoppen die geschikt waren voor zand, zandige klei en klei. De techniek van het handboren heeft

zich in die streek, letterlijk en figuurlijk tot grote hoogte verheven! En sommige uitdrukkingen uit die tijd zijn beroemd, soms zelfs berucht geworden, ik hoef alleen maar 'de klei van gisteren' te noemen!

Er werd een aantal transekten uitgezet, die de diverse bekende ontsluitingen met elkaar moesten verbinden en het stratigrafisch verband moesten verduidelijken. Een en ander heeft geresulteerd in een aantal publicaties in de (destijds nog zo genoemde) Mededelingen van de WTKG. De plaats van de foto's heb ik met enige moeite terug kunnen vinden, aan de hand van de publicatie (van Hinsbergh et al., 1973) en m'n veldboek.

Het moet ons ontsluitingsnummer A 1 zijn geweest, met het officiële nummer 567IXa van de Belgische Geologische Dienst, gemaakt op 27 juli 1972, voortgezet op 31 juli 1972, op de voormalige oprijlaan tussen Kasteel Alde Biesen (dat kort daarvoor, op 8 maart 1971, helaas tot de grond toe was afgebrand, maar inmiddels prachtig is gerestaureerd) en het Apostelhuis te Kleine Spouwen, een zeer beroemde locatie! Want, was daar niet, op die plaats, de 'zeer gekende' ontsluiting in de Zanden en Mergels van Oude Biesen, met hun rijke fauna? Was dat niet de plaats waar Tom Meijer het eerste slakje van het genus *Ena* verzamelde? Jazeker, daar was het. In mijn veldboek staat het volgende over de gemaakte ontsluiting te lezen:

"Ontsluiting A 1, oprijlaan tussen Kasteel Oude Biesen en Apostelhuis, voor bemonstering Zanden van Oude Biesen. Gat gegraven van ca. 1,5 m² (bedoeld werd wel 1,5 x 1,5 m). Afdekking bestaande uit ± 5 à 10 cm humus en zode, met veel vegetatie, daaronder het wegdek van de voormalige laan. Dikte 20 à 30 cm, bestaande uit een kleilaag (blauwgrijze klei met schelpen), waarin baksteenpuin en grind, hier bovenop een laag grote kwartsietkeien. Onder de kleilaag volgt direct geelbruin tot wit zand met zeer veel schelpen (Cerithiumfauna), contact onregelmatig, plaatselijk tot 40 cm. Bovenlaag met zeer veel dikke en grote regenwormen, die tot in de schelplaag graven."

De foto op de vorige pagina geeft een beeld van de locatie, met het Apostelhuis op de achtergrond. Herkenbaar zijn (in zwarte trui) Frans Maatman en (in zwarte broek en met paardenstaart) Lenard Vaessen. Wie de persoon in overall is weet ik niet meer. Misschien ben ik het zelf?

De ter plaatse gegraven put was 'nogal modderig', ook al doordat er tijdens die actie nogal eens regen viel. Je ziet op de volgende pagina (foto linksonder) Lenard toekijken hoe iemand de edelmanboor draait, waarbij een soort mantelbuis (een regenpijp!) moest voorkomen dat het grondwater het boorgat zou inlopen. We wisten natuurlijk wel, dat er onder de schelpenlaag de Klei van Henis moest zitten, maar hoeveel? Boren dus! Als u wel eens in zware klei geboord hebt, dan weet u dat de boorkop als een zuil-

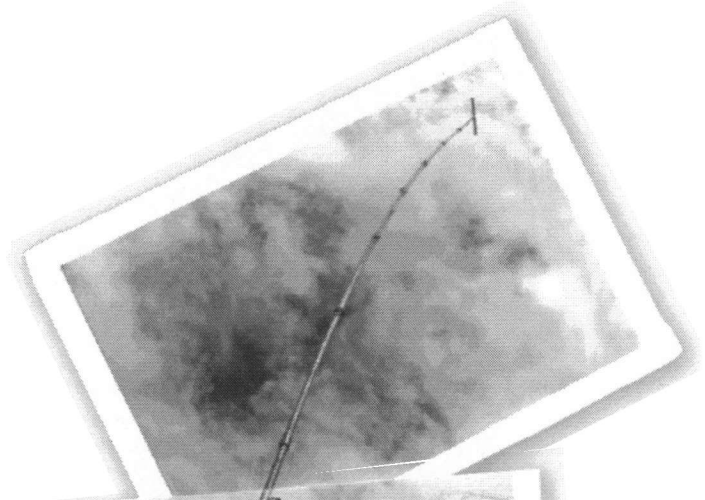
ger werkt, en een soort vacuum trekt bij het ophijsen. Dat kost de nodige kracht, en een aantal willige lieden, om het zware werk te doen. Gewoon, uit nieuwsgierigheid, want er valt daar onder weinig spectaculairs aan fossielen te verwachten. Nou, hoe dik de Klei van Henis ter plaatse was hebben we niet kunnen vaststellen, want mijn veldboek vermeldt als laatste:

"7.20-8.55 m. Blauwgrijze, zeer vette en harde klei, steriel. Op 7.25 veranderend tot zeer donkerbruin/zwart. Op 7.30 een pyrietknolletje (hard, zwart). Op 7.35 een dun schelplaagje, naar onder af en toe een schelpnestje of -laagje. Op 7.50 weer blauwgroen, schelpen af en toe in nestjes of laagjes. Boring gestaakt wegens levensgevaar!"

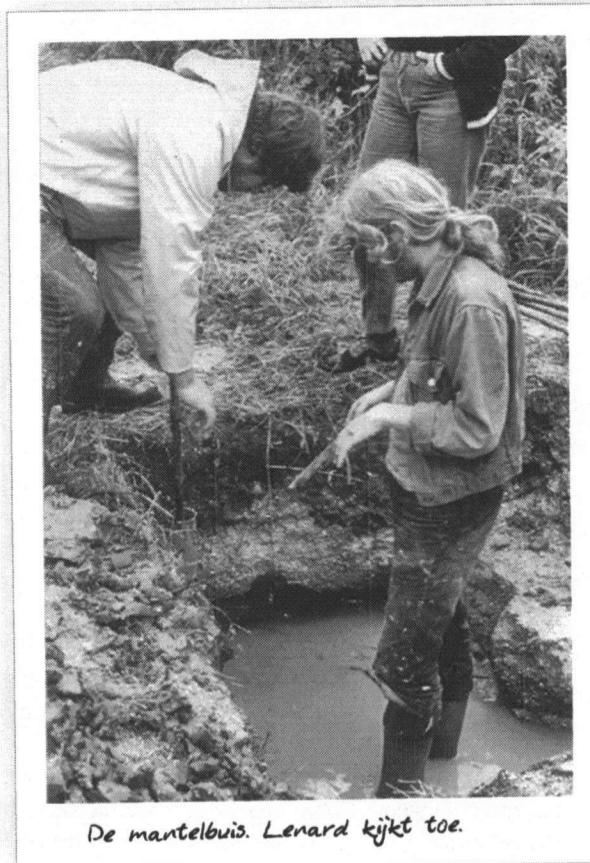
Uit de later gemaakte profielreconstructie (van Hinsbergh et al., 1973, fig. 2) blijkt dat we nog maar zo'n 2 meter vanaf de basis van de klei waren. Maar uit de foto op de linkerpagina blijkt ook hoeveel boorstang er nodig is, om 8.55 meter diep te boren! Waarmede het 'levensgevaar' begrijpelijk wordt.

Probeer zo'n boorstang maar eens in bedwang te houden! De fotomontage hier rechts toont dat nog iets beter. Hier zijn Frans Maatman (links onder) en ondergetekende (denk ik toch?) de krachtpatsers. De boorstang heeft hier een lengte van 9 meter!

De laatste twee beelden van deze actie wil ik U niet onthouden. Ten eerste dan dat schattige boskaboutertje op de onderste foto: een met modder en klei bevlakte, nog zeer jonge Lenard Vaessen!

Krachtpatsers met boorstang

De mantelbuis. Lenard kijkt toe.

Kabouter Lenard

En tenslotte nog een foto van ondergetekende, op dezelfde plaats, samen met z'n dochtertje Marlies, die toen 4 jaar was. En let even op, zowel Len, op de vorige foto, als Marlies (???) en ik, we staan allemaal met een flesje pils! Jaja, bij hard werken hoort een koele drank!

Een koele drank !!

Weet u, dat harde ploeteren, zonder op nat en smerig worden te letten, alleen maar met het doel om te weten hoe dik een kleipakket is, dat mis ik tegenwoordig best een beetje, als ik zo de verschillende verslagen van werkgroeps- en particuliere tochten lees!

Literatuur

Hinsbergh, V.W.M. van, A.W. Janssen & L.M.B. Vaessen, 1973. Een profiel door oligocene en kwartaire afzettingen ten westen van het dorp Kleine Spouwen (België, prov. Limburg). - Mededelingen van de Werkgroep voor Tertiaire en Kwartaire Geologie, 10(1): 9-28, 2 fig.

*Arie W. Janssen, 12 Triq il'Hamrija, Xewkija VCT 110, Gozo, Malta, email: ariewjanssen@waldonet.net.mt